

УДК 339.92:339.94(1-773:21)

Кирилич Х.В.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРАЇН, ЩО НЕ МАЮТЬ ВИХОДУ ДО МОРЯ

FORMATION OF THE SYSTEM OF INSTITUTIONAL SUPPORT OF LANDLOCKED COUNTRIES

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена формуванню системи інституційного забезпечення найменш розвинутих країн світу. Проведено аналіз впливу інституцій на збільшення ВВП країн, що не мають виходу до моря, та їхніх транзитних сусідів. Побудовано стохастичну виробничу функцію на основі специфікації моделі Коба-Дугласа для таких країн та зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: інституційне забезпечення, країни, що не мають виходу до моря, рівень економічної свободи, ВВП, рівень розвитку людського потенціалу, модель Коба-Дугласа.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена формированию системы институционального обеспечения наименее развитых стран мира. Проведен анализ влияния институтов на увеличение ВВП стран, не имеющих выхода к морю, и их транзитных соседей. Построена стохастическая производственная функция на основе спецификации модели Кобба-Дугласа для таких стран и сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: институциональное обеспечение, страны, не имеющие выхода к морю, уровень экономической свободы, ВВП, уровень развития человеческого потенциала, модель Кобба-Дугласа.

ANNOTATION

This article focuses on the formation of a system of institutional support for the least developed countries. The influence of institutions on GDP growth of landlocked countries and their transit neighbors are analyzed. A stochastic production function based on the specification of Cobb-Douglas model for these countries are constructed and conclusions are drawn.

Keywords: institutional support, landlocked country, level of economic freedom, GDP, level of human development, Cobb-Douglas model.

Постановка проблеми. Згідно з резолюцією 56/227 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у 2001 році в рамках ООН було створено «Офіс Верховного Представництва Найменш Розвинутих Країн Світу, Країн, що Розвиваються та Не Мають Виходу до Моря, і Малих Острівних Держав» з функціями, рекомендованими Генеральним Секретарем ООН у доповіді А/56/645. Країни, що розвиваються і не мають виходу до моря, стикаються з соціально-економічними проблемами, через те, що більшість з них також є і найменш розвинутими країнами світу. 9 із 12 найбідніших країн з точки зору Індексу розвитку людського капіталу не мають доступу до моря [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Застосування комплексного підходу до вивчення проблем формування системи інституційного забезпечення країн, що не мають виходу до моря та їхніх транзитних сусідів, знаходимо

у роботах Л.О. Антонюка, В.М. Базилевича, Г.М. Лозової, З.М. Луцишин, Є. Панченка, Ю.В. Пахомова, Б.Є. Саєнка, С.О. Черненка та інших.

Постановка завдання. Метою наукової статті є характеристика системи інституційного забезпечення найменш розвинутих країн світу; аналіз впливу інституцій на збільшення ВВП країн, що не мають виходу до моря та їхніх транзитних сусідів та побудова стохастичної виробничої функції на основі специфікації моделі Коба-Дугласа для таких країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країни, що не мають доступу до моря, стикаються з обмеженими можливостями через віддаленість та ізольованість від світових ринків, відсутність територіального доступу до моря та високу вартість транзиту, адже існує висока кореляція між відстанню та транзитними витратами. Відповідно, їх географічне становище прямо впливає на ключові економічні показники та економічне зростання, що є одним з найслабших у світі, адже із 32 країн, що не мають доступу до моря, 16 належать до категорії найменш розвинених країн світу. У порівнянні з країнами, що не мають доступу до моря в Європі, країни, що розвиваються, не є оточеними великими ринками та морська торгівля становить значну частку від їх зовнішньої торгівлі. Так, для прикладу, найбільшу відстань до моря має Казахстан, що становить 3750 км. Далі йдуть Афганістан, Чад, Нігер, Замбія, Зімбабве, чия відстань до моря перевищує 2000 км. Ефективність транзитних перевезень для цих країн є низькою через складний рельєф місцевості, доріг та залізничних шляхів. Згідно з оцінками UNCTAD, розрахованими на основі даних МВФ щодо платіжного балансу країн, що не мають доступу до моря, в середньому ці країни витрачають у 2 рази більше від своїх експортних надходжень на оплату транспортних і страхувальних послуг, ніж країни, що розвиваються і втричі більше, ніж розвинені країни. Тому транспортні витрати для цих країн стали набагато більшими бар'єром торгівлі, ніж мита. З метою покращення економічного становища країн, що не мають доступу до води, була проведена Міжнародна Конференція Міністрів у 2003 р. в м. Алмати (Казахстан), внаслідок чого

була прийнята Алматинська програма дій: задоволення особливих потреб країн, що не мають виходу до моря, в нових глобальних рамках для співробітництва в галузі транзитних перевезень між країнами, що не мають виходу до моря, країнами, що розвиваються, і транзитними країнами, що розвиваються [3].

Проведемо аналіз впливу інституцій на збільшення ВВП країн, що не мають виходу до моря, та їхніх транзитних сусідів. У даному аналізі використаємо такі дані, а саме:

1. Валовий внутрішній продукт (GDP) у постійних цінах, дол. США за 2005 рік. Використано базу даних світового банку [6].

2. Робоча сила (L), а саме населення країни віком 15 років і старші, які підлягають під визначення Міжнародної організації праці як економічно активне населення. Показник включає в себе зайнятих та безробітних громадян. Використано базу даних Світового банку [6].

3. Валове нагромадження основного капіталу (K) в постійних цінах, дол. США, за 2005 рік як основа забезпечення капіталізації економіки країни. Використано базу даних Світового Банку [6].

4. Рівень економічної свободи (ECFRE) – індекс, запропонований Гвартней та Лавсон, що публікується Канадським аналітичним центром – Fraser Institute. Згідно із цим індексом, основою економічної свободи є свобода вибору, конкуренції, обміну та приватна власність. Автори індексу визначають економічну свободу за «принципом невтручання». Індекс економічної свободи вимірює такі показники як якість урядового правління, правова структура та безпека прав власності, гроші, свобода міжнародної торгівлі й регулювання кредитної політики, ринку праці та бізнесу. У роботі використано 42 змінних, зібраних з різних джерел, зокрема із Світового Банку та Міжнародного валютного фонду [1].

5. Рівень розвитку людського потенціалу (HDI) – індекс, що публікується в рамках Програми розвитку ООН. Інтегральний показник включає в себе наступні дані: очікувану тривалість життя як оцінку довголіття, рівень грамотності населення та очікувану тривалість навчання; рівень життя як ВВП на душу населення [5].

6. Верховенство права (RULE) – індекс, що відображає ступінь дотримання правил суспільства, зокрема якість виконання договорів, право власності, робота поліції і суддів, а також рівень злочинності та насильства. Використано базу даних Світового Банку [6].

7. Гласність і підзвітність (VOIC) – індекс, що відображає ступінь, в якому громадяни країни мають можливість брати участь у виборі свого уряду, а також свободу вираження думок, свободу асоціації та вільних засобів масової інформації. Використано базу даних Світового Банку [6].

8. Політична стабільність (POL) – індекс, що відображає ймовірність того, що уряд буде дестабілізовано або повалено неконституційними методами або із застосуванням насильства, у тому числі політично мотивованого насильства і тероризму. Використано базу даних Світового Банку [6].

9. Ефективність органів влади (GOV) – індекс, що відображає сприйняття якості державних послуг, якість цивільної служби і ступінь її незалежності від політичного тиску, якість реалізації політичної волі, а також довіру та прихильність до уряду та такої політики [6].

10. Контроль над корупцією (CORUP) – індекс, що відображає ступінь, в якому державна влада використовується в корисливих цілях, в тому числі і дрібні та великі форми корупції, а також використання державної влади в приватних інтересах [6].

Побудувавши стохастичну виробничу функцію на основі специфікації моделі Коба-Дугласа для країн, що не мають виходу до моря, отримуємо такі моделі:

$$\log(GDP_{LLDC})_{rt} = a_r + a_1 \log L_{rt} + a_2 \log K_{rt} + a_3 \log HDI_{rt} + a_4 POL_{rt} + a_5 GOV_{rt} + a_6 CORUP_{rt} + a_7 RULE_{rt} + a_8 VOICE_{rt} + a_9 ECFRE_{rt} + u_{rt}, \quad (1)$$

де a_r – фіксовані ефекти країн ($r=1, \dots, 32$);

L_{rt} – зайняті та безробітні громадяни (економічно активне населення) r -ті країні за рік t (тис. осіб);

K_{rt} – валове нагромадження капіталу r -ої країні за рік t у постійних цінах 2005 р. (дол. США);

HDI_{rt} – індекс розвитку людського потенціалу в r -й країні за рік t ;

POL_{rt} – індекс політичної стабільності у r -й країні впродовж року t ;

GOV_{rt} – індекс ефективності органів влади r -й країні впродовж року t ;

$CORUP_{rt}$ – індекс контролю над корупцією у r -й країні впродовж року t ;

$RULE_{rt}$ – індекс верховенства права у r -й країні впродовж року t ;

$VOIC_{rt}$ – індекс гласності і підзвітності r -й країні впродовж року t ;

$ECFRE_{rt}$ – індекс економічної свободи у r -й країні у рік t ;

u_{rt} – випадкова величина; $r = 1, \dots, 32$; $t = 1, \dots, 12$.

З метою порівняння побудуємо також стохастичну виробничу функцію на основі специфікації моделі Коба-Дугласа для транзитних країн, що дозволить нам отримати такі моделі:

$$\log(GDP_{TRANSIT})_{rt} = a_r + a_1 \log L_{rt} + a_2 \log K_{rt} + a_3 \log HDI_{rt} + a_4 POL_{rt} + a_5 GOV_{rt} + a_6 CORUP_{rt} + a_7 RULE_{rt} + a_8 VOICE_{rt} + a_9 ECFRE_{rt} + u_{rt}, \quad (2)$$

де a_r – фіксовані ефекти країн ($r=1, \dots, 34$);

L_{rt} – зайняті та безробітні громадяни (економічно активне населення) r -ті країні за рік t (тис. осіб);

K_{rt} – валове нагромадження капіталу r -ї країні за рік t у постійних цінах 2005 р. (дол. США);

HDI_{rt} – індекс розвитку людського потенціалу в r -й країні за рік t ;

POL_{rt} – індекс політичної стабільності у r -й країні впродовж року t ;

GOV_{rt} – індекс ефективності органів влади r -й країні впродовж року t ;

$CORUP_{rt}$ – індекс контролю над корупцією у r -й країні впродовж року t ;

$RULE_{rt}$ – індекс верховенства права у r -й країні впродовж року t ;

$VOIC_{rt}$ – індекс гласності і підзвітності r -й країні впродовж року t ;

$ECFRE_{rt}$ – індекс економічної свободи у r -й країні у рік t ;

u_{rt} – випадкова величина; $r = 1, \dots, 34$; $t = 1, \dots, 12$.

Використання логарифмів змінних у емпіричному моделюванні зумовлене економічною теорією, яка зазначає увігнутість теоретичних економічних співвідношень, а також статистичними властивостями рядів, що досліджуються. Коефіцієнти цих логарифмічно-лінійних моделей визначають еластичності за відповідними чинниками і показують, на скільки відсотків змінюється залежна змінна (ВВП) при збільшенні фактора на 1 % за умови, що всі інші фактори залишаються не змінними. Результати оцінювання моделі (1) наведено у таблиці 1.

Коефіцієнти моделі визначають еластичності ВВП за відповідними чинниками (факторами), а саме капіталом, працею, людським капіталом та інституційними чинниками. Ми розглядаємо їх сумарно, адже, згідно з нашим дослідженням, вони матимуть значний вплив на ВВП лише при збільшенні всіх факторів. Еластичність за інституційними чинниками є 0,018 для країн, що не мають виходу до моря та 0,09 для транзитних країн. Це означає, що при збільшенні їх на 1 ВВП буде більшим на 1,8% та 0,9% відповідно.

Як бачимо, існує пряма взаємозалежність між рівнем ВВП на різноманітними інституційними чинниками. Ми є прихильниками школи Асемоглу та Робінсона, які вважають, що країни можуть значно покращити своє економічне становище з допомогою інституцій, незважаючи на географічні фактори. У ході нашого дослідження ми прийшли до висновку, що лише у випадку узгодженої політики, яка спрямована на покращення усіх інституційних факторів, а саме верховенства права, гласності і підзвітності, політичної стабільності, ефективності органів влади, контролю над корупцією та рівня економічної свободи може відбутися зростання рівня ВВП. Це також підтверджує тезу про те, що всі інституційні фактори взаємозалежні між собою, адже, для прикладу, боротьба проти корупції за відсутності верховенства права є неможливою.

Висновки з проведеного дослідження. Порівняння розвитку двох груп країн щодо інституцій свідчить про те, що вони поведуться майже однаково. Тому можна зробити висновок, що інституційний розвиток має бути пріоритетним для двох груп країн, адже він включає в себе культуру поваги до демократії, верховенства права та прав людини та соціальну справедливість. Для країн, що не мають виходу до моря, необхідно подолати низку бар'єрів, які включають в себе також інституційний фактор. Це підтверджує тезу про те, що економічний розвиток не може бути визначений лише відсутністю виходу до моря. Наприклад, політична стабільність і контроль за корупцією має вирішальне значення для сприяння хорошого бізнес-середовища та залучення інвестицій, що є способом інтеграції та виходу на світовий ринок. Також у ході нашого дослідження ми прослідкували покращення інституційних показників за період 2002–2012 рр., що свідчить про ефек-

Таблиця 1

Результати оцінювання моделі Коба-Дугласа для країн, що не мають виходу до моря

Method: Panel Least Squares	Model 1		Model 2	
	Dependent Variable			
	log (GDP_LLDC)		log (GDP_TRANSIT)	
Variable	Coef.	t-Stat. (p-value)	Coef.	t-Stat.
Const	4.206	1.25 **(0.2131)	18.143	6.90 **(0.000)
log (L)	0.891	4.07 **(0.0001)	0.192	0.84 *(0.411)
log (K)	0.210	4.78 **(0.0000)	0.127	1.83 **(0.082)
log (HDI)	0.595	1.52 **(0.1309)	2.457	10.8 **(0.000)
log (POL+GOV+CORUP+RULE+VOIC+ECFRE)	0.018	5.14 **(0.000)	0.009	3.32 (0.003)
R-squared	0.985		0.998	
Adjusted R-squared	0.980		0.997	
F-statistic	203.42		851.35	
Prob (F-statistic)	0,000		0,000	

Власні розрахунки автора

тивність здійснення Алматинської програми дій. Для прикладу, збільшення показника якості регулювання свідчить про підвищення ефективності торгівлі, спрощення процедури перетину кордонів та розвитку приватного сектора. Тому в загальному можемо констатувати, що інституційний розвиток має бути частиною внутрішніх реформ, що є додатком до Алматинської програми дій з метою створення конкурентного ринку, оптимізації роботи уряду, стимулювання приватного сектору та розвитку громадського суспільства. Таке поліпшення економічного клімату, безумовно, призведе до соціально-економічного розвитку в країнах, що не мають виходу до моря.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Fraser Institute. Economic Freedom. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.freetheworld.com>.
2. Kyrylych K. An Assessment of the Performance of Landlocked Developing Countries on Institutional Development / Khrystyna Kyrylych. // *Handel Wewnętrzny*. – 2014. – № 4. – С. 144-157.
3. UN-OHRLLS About the Landlocked Developing Countries (LLDCs) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unohrlls.org/about-lllcs/>.
4. UN-OHRLLS Un Office Of The High Representative For The Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries And Small Island Developing States [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unohrlls.org/about-lllcs/>.
5. United Nations Development Programme. Human Development Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.
6. World Bank. – World Development Indicators Online (WDI). – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://data.worldbank.org>.
7. World Bank. A Better Investment Climate for Everyone. World Development Report 2005 / World Bank // World Bank: Washington DC. – 2004.